

НАПРЯМ 4. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-617-554-046-6/06>

Шабанов М. О.,

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології*

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У РОЗРОБЦІ ПРОБЛЕМАТИКИ ПОЛІТИЧНИХ РЕЖИМІВ: ПРИНЦИПИ ТА РІВНІ АНАЛІТИЧНОЇ РОЗРОБКИ

Сучасна політична наука знаходиться на етапі переосмислення концептуально-методологічних шляхів та парадигм досягнення динамічної соціально-політичної дійсності. Системи влади (з різним ступенем пролонгованості у часі, тобто так звані «політичні режими» лише сегмент загальної картини політичної реальності, однак вже зараз вони демонструють наскільки непередбачуваними можуть бути у вимірі нелінійності, з поліваріативним багатфакторним впливом перебіг суспільно-політичних та соціокультурних процесів на локальному, регіональному та міжнародному рівнях відносин. Слід наголосити на важливості вироблення дієвої методологічної платформи для аналітики політичних режимів та комплексу явищ, які природньо пов'язані з ними. Перманентне надходження нових знань, створення інформаційних та інтерпретаційних блоків для стратегічних й поточних політико-режимних проблематик обумовлюють загиблення у причинно-наслідковій звязки.

Мета наукової публікації полягає у розкритті принципів засад застосування методології підходу у дослідженні актуалізованих сучасною політологічною наукою дослідницьких аспектах політичного режиму.

Системний підхід беззаперечно слід вважати сегментом фундаментальної методології, яка була застосована у історичній ретроспективі для пояснення поняття «політична система» такими вченими, як Д. Істон, Г. Алмонд, К. Дойч. Системний погляд на став з однієї сторони шляхом трансформаційного подолання логічних помилок у досягненні політичної проблематики, з іншої сторони саме з відміченої «авторської тріади», застосування його основи набуло

системно-субективістського порядку, тобто були детерміновані окремі авторські погляди на системну методологію та поточну аналітику [4]. Крім того, традиційно система апіорі стала мати характеристики своєрідного «чорного ящика» (мати сукупність непередбачуваних складових, як у функціональному, так й дисфункціональному спектрі) [5]. У подальшому саме опора на методологічну диференційованість спричинила оформлення різних інтерпретативних полей щодо політичних феноменів, їх функціоналу та перспектив у подальшому розвитку. При чому широкому впровадженню диференційно-розподілених моделей сприяло й залучення елементів фундаментальної й поточної компаративістики, яка набувала популярності у колах дослідників – політологів у США та Західній Європі.

Безумовна першість у цьому напрямку належить американському досліднику Г. Алмонду та норвезькому досліднику С. Роккану. Відповідно були сформовані американська та європейська традиції системно-парадигмального розгляду політичних феноменів в цілому, де специфічна увага була приділена центральному стрижневому явищу, а саме політичній системі у всій її різноманітності й диференційній розповсюженості.

Кожен з цих вчених продемонстрував власний авторський підхід до потреби політологічної науки у революційному переосмисленні інтерпретаційних моделей політичних явищ. Кожен з представлених авторів запропонував свій концептуальний шлях до глибинного аналітичного розгляду всього спектру політичних феноменальностей у мережі звязків й детермінацій [1].

Відтворюючи вектори дослідницької роботи політологічної науки на основі системного підходу необхідно наголосити на трьох фундаментальних інклюзіях цього підходу: 1) Відтворення принципів та закономірностей політичних систем, як постійних політичних утворень; 2) розгляд політичних режимів й відповідної проблематики у якості тимчасового стану (або станів) політичних систем, тобто політична система одна, проте здатна до змін політичних режимів у всьому спектрі кластерів від традиційних, авторитарних, тоталітарних до транзитних й розвинених демократій; 3) розробка, оформлення та залучення понять у вимір системного осмислення й намагань відтворити логіку їх внутрішніх чи зовнішніх детермінацій. Відповідно такі шляхи реалізації системного підходу у політичній науці відбуваються у контексті ретроспективи, проспективи та перспективи. Принципово необхідним стає врахування також таких показників, як 1) ієрархічність системи влади і прийняття рішень; 2) інституціональної, комунікативної, нормативної, культурно-ідеологічної та функціональної підсистем; 3) Рівнів наявної владної

системи: мега-, мезо-, мікрорівня; 4) функцій систем влади, тобто політичного управління, мобілізації і розподілу ресурсів, узгодження інтересів, політичної соціалізації та ін.; 5) критеріїв та факторів ефективності систем влади.

Важливо зацентувати увагу на тому, що більшість категорій й понять, які використовуються у сучасній політологічній науці й міждисциплінарних її напрямках мають в собі специфічні основи саме з системного підходу. До таких понять можна віднести слідуючі: політична система, політичний режим, політичний процес, трансформація, транзит, політична динаміка, біфуркація, актор та інші.

Специфіка стратегічної та поточної оцінки політичного режиму базується на системній методології, специфічному інструментарію, закономірностям виникнення, функціонування, розвитку, занепаду суто системного об'єкту. Режим акцентований, як багатоматричний феномен та наукова категорія у сенсі політичної теорії (у розумінні універсальної аналітичної конструкції, яка передбачає високий ступінь формалізації законів, закономірностей, принципів і технологій владного впливу у визначений темпоральний період й з відповідними територіальними, соціокультурними обмеженнями). Пріоритетність категорії політичного режиму у системному векторі актуалізована спорідненістю з більшістю понять, які характеризують саме «кратологічний» перелік понять: державна влада, уряд, гілки влади, муніципальна влада, опозиція та ін.

Однак стратегічна методологія має на меті оцінити системно – генетичні й культурно – історичні першопричини формування політичного режиму певного типу. Наприклад, якщо ми маємо на меті стратегічно проаналізувати походження авторитарних режимів сучасності, то, перш за все слід заглибитися у культурний «бекграунд» у вигляді давньосхідних деспотій, де вже виокремлювалися такі риси як персоналістська спрямованість та опора на релігійну чи суто традиційну платформу у впливі на підданих.

Важливим кроком у системному розгляді політичних режимів сучасності є диференціація за критерієм масштабу, тобто визначення певної внутрішньої субординації систем (технологій) влади. В.В. Романова у статті «Політичний режим у національному та регіональному форматі» наголошує на тому аспекті, що «політичний режим може виокремлюватися на будь-якому рівні, де суб'єктність акторів достатня для вибору стратегій щодо розподілу ресурсів» [3, с. 262].

Висновки. Системний погляд на проблематику дослідження політичного режиму залишається найбільш дієвим засобом демонстрації політичної феноменальності у концептуально-методологічному й практико-прикладному сенсі. Політичний режим

з точки зору системного підходу, безумовно, є темпоральною, функціональною та локалізованою характеристикою влади, яка спирається на аналіз якісних й кількісних показників діяльності, прийнятих рішень, реалізованих проєктів реформ тощо. Окремими показником виступає «поведінкові» специфіки конкретного політичного режиму, тобто його здатність до побудови загальної мімікрії інститутів (фасадної демократії при авторитарних сутнісних принципах в організації). Виділяються внутрішні та зовнішні імпульси й механізми влади, яка набула чинності та реалізовує конкретну функціональну модель. Реалізація функціональної моделі влади при загальній легітимації методів управління й контролю демонструють системний успіх політичного режиму у відповідності з типом, його метою й кінцевими завданнями.

Політичний режим найбільш повно репрезентований саме у сенсі інструментально-технологічного підходу до влади та розкриває, передусім, темпоральні особливості системи владної організації в межах конкретного політико-системного формування соціальних взаємовідносин, де домінують або закріплені моноцентричні, або поліцентричні принципи організації.

Список використаних джерел:

1. Борко Т. М., Воробйова С. С. Політичний режим: суть та основні підходи щодо його визначення. *Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: національні, глобалізаційні, євроінтеграційні аспекти* : матеріали VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, м. Миколаїв, 17-18 листопада 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 123–127.
2. Лясота Л. І. Проблеми інституціоналізації прикладного політичного аналізу та прогнозування у сучасному українському суспільстві. *Теорія і практика політичного аналізу і прогнозування*. Збірник матеріалів / За ред. М. М. Розумного. К. : Національний інститут стратегічних досліджень. 2006. С. 2–9.
3. Романова В.В. Політичний режим у національному та регіональному форматі. *ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2008. Вип. 38. С. 257–265.
4. Рубанов В. Системна сутність політичного аналізу. *Політичний менеджмент*. 2010. № 4. С. 42–52.
5. Чорней Н. Б., Чорней Р. К. Теорія систем і системний аналіз. К. : МАУП, 2005. 256 с.